

PILAR LÓPEZ ZAPPINO (1883-1936)
LA DESCOBERTA D'UNA PEDAGOGA SANTFELIUENCA

Sumari

- Recuperar dones ocultes de la història local
- Què sabem de Pilar López Zappino?
- L'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia
- Trajectòria professional
- L'arribada i la vida a Sant Feliu de Llobregat
- El final de Pilar López Zappino

Recuperar dones ocultes i integrar-les en la nostra vida

- El mes de gener de 1910 els mestres Esteve Guarro Elies i Pilar López Zappino arriben a Sant Feliu de Llobregat
- Busquen feina, fugen de la repressió de la Setmana Trágica i volen passar desapercebuts
- El “mestre Esteve” desenvolupa una llarga i reconeguda trajectòria a l’Ateneu, entre 1910 i 1939
- Pilar López és també mestra, però és una dona desconeguda
- Abans la parella havia compartit una trajectòria professional. Quina havia estat?

Què sabem de Pilar López?

- Va néixer el 14 de maig de 1883 a Múrcia.
- La seva mare Dolores Zappino era d'ascendència italiana, però va néixer a Victoria (Alava).
- Era mestra de l'Escola Moderna de Barcelona.
- El mes de novembre de 1905 arriba a Maó (Menorca) per treballar a l'escola anarquista
- Allà possiblement es retroba amb Esteve Guarro, el director d'aquestes escoles

Quin era l'entorn de la parella ?

- Desconeixem totalment els antecedents familiars i la trajectòria de Pilar López abans de conèixer Esteve Guarro
- Esteve Guarro (1884-1975) era de Sabadell, d'extracció obrera, pròxim a altres persones vinculades amb Francesc Ferrer Guàrdia, com
  - Mateo Morral, bibliotecari de l'Escola Moderna
  - Altres mestres de l'escola Moderna com a Albà Rosell i la seva esposa Esperança Figueras, ambdós mestres, i Pau Vila.
  - El seu germà Joan Guarro, pròxim a la líder obrera Teresa Claramunt
- Esteve Guarro havia treballat en altres escoles racionalistes: republicanes (1904) i en l'escola moderna de Montgat i de Barcelona, on va conèixer a Pilar López.

L'Escola Moderna: Ideari

- 1901 Francesc Ferrer i Guàrdia funda l'Escola Moderna a Barcelona (c/ Bailen 56)
- Ideari i característiques:
  - Pedagogia llibertària
  - Lliurepensament
  - Base científica i racional
  - Coeducació de sexes i classes socials.
  - Foment de la higiene
  - Foment de la solidaritat
  - L'Escola oberta a les dinàmiques de la vida social i laboral
  - Rebuig dels exàmens i el sistema de premis i castigs.
  - Importància del descobriment del medi natural i de les activitats a l'aire lliure.
  - Conferències dominicals obertes al públic en general

L'Escola Llibre Districte 15 de Maó (Menorca)

- Es va inaugurar el 28 d'octubre de 1904
- Creada per La *Federación de Obreros de la Isla de Menorca*
- Impulsada per àcrates menorquins especialment per Joan Mir Mir, pedagog, llibertari i maçó
- 18 de maig de 1905 arriba Esteve Guarro per dirigir aquestes escoles
- El mes de novembre de 1905 arriba Pilar López Zappino (22 anys)
- Ideari de l'escola
  - Racionalista i anticlerical
  - Filoanarquista, encara que no tots els mestres ho eren, però si eren propers a la causa obrera
  - Currículum amb cultura general, solfeig, piano i esperanto

L'Escola
Libre Distrito
15 de Maó
(Menorca)

- 1906 intent de regicidi de Mateu Morral contra Alfons XIII i la reina Victòria Eugènia el dia del seu casament
- Esteve Guarro i Pilar López coneixien Mateo Morral perquè com ell eren deixebles de Ferrer i Guàrdia.
- Esteve havia compartit cercles d'amistat a Sabadell (Centre Lírích Dramàtich el 1898)
- Tancament de l'escola de Maó fruit de la repressió per l'atemptat

Escola Moderna de Gràcia (1906-1907)

- Entre finals de 1906 i part del 1907, la parella es fa càrrec de l'Escola Moderna de Gràcia.
- Neix la seva única filla Eleonora, anomenada Nora.
- A Gràcia viuen entre els sectors més progressistes del moment, lliurepensadors, anarquistes, espiritistes, naturistes, feministes (Amàlia Domingo que publica la *Luz del Porvenir*), maçons, esperantistes, teòsofs.
- Pilar i Esteve han de tornar a marxar, en tancar-se l'escola per l'enjudiciament de Ferrer i Guàrdia l'any 1907

L'Escola Horaciana de Lloret de Mar (1907-1909)

- Escola de coeducació
- Seguia l'ideari educatiu de Pau Vila amb posicions més neutres en relació amb la religió i l'ideari social llibertari, tot i que es va distanciar d'aquest projecte
- Fundada sota l'aixopluc de republicans, catalanistes i maçons
- Va rebre adhesions d'altres escoles racionalistes i de persones com el naturalista Odón de Buen, el metge Rafael Rodríguez Méndez, el poeta Joan Maragall, i altres polítics republicans, com Eladi Gardó, Joan Ventosa i Calvell i Amadeu Hurtado.
- Els principis de l'escola, segons el fullet de propaganda d'inauguració
  - “*Respeto absoluto a hombres e ideas*”.
  - Exclusió de tot tipus de dogmatisme o tendència religiosa.
  - Ensenyament íntegre i comú per ambdós sexes

L'Escola Horaciana de Lloret de Mar (1907-1909)

➤ Pel que fa a la moral

- Envoltar els nens i les nenes d'un ambient sa, tracte humà i afectuós
- Excloure tot càstig temporal
- Considerar els nens i les nenes éssers amb unes facultats que cal desenvolupar per obtenir de cadascú una personalitat diferent, sociable i tolerant.

➤ Pel que fa a als aspectes intel·lectuals

- Ensenyament de les matèries d'acord amb la capacitat dels nens i nenes de manera que cadascuna siguin complement de les altres.
- Actuar amb persuasió i raonament, estimulant la curiositat natural dels infants.
- La memòria és auxiliar i no és l'únic mitjà d'aprenentatge.
- Preferència per les excursions, visites a museus, fàbriques, etc.
- Posar en contacte els alumnes amb la societat i la natura.

➤ Pel que fa als aspectes físics

- Passeigs setmanals i treball regulat per la higiene i la pedagogia moderna.

ESCUOLA HORACIANA DE LLORET DE MAR
PASSEIG ESCOLAR 26.8.08

L'Escola Horaciana de Lloret de Mar (1907-1909)

➤ Assignatures i horari

- Horari escolar de 9:00 h a 12:00 h i de 14:00 h a 17:00 h.

➤ Ampli ventall de matèries

- Destacaven les ciències naturals i experimentals (física, química, zoologia, fisiologia, botànica i geologia)
- Les arts (dibuix natural i artístic, música)
- Llengües (gramàtica castellana, francès i esperanto)
- Matèries relacionades amb la comptabilitat i taquigrafia
- Gimnàstica

➤ Aleshores les classes acostumaven a ser en castellà. Tot just, l'any 1907, es funda l'Institut d'Estudis Catalans i la majoria dels mestres no sabien escriure ni llegir en català

L'Escola Horaciana de Lloret de Mar (1907-1909)

- Els pares podien assistir a les classes i hi havia classes nocturnes per adults (lectura, escriptura i aritmètica)
- Dificultats de l'Escola. Oposició de les forces vives (rector, Junta local d'instrucció pública)

«**Prescinde por completo de la Religión** es cierto que dice que no la ataca por modo directo, ni la pone en controversia, ni en entredicho; pero el mero hecho de manifestarse indiferente para con ella, denota una oposición a sus preceptos que en modo alguno conviene que arraiguen en los corazones de los niños llamados a ser otro día ciudadanos de una nación eminentemente católica»

« considerando bien fundadas las razones de carácter moral y jurídicas en que se basa para manifestarse **opuesto a la concesión que la simultaneidad de los dos sexos** que patrocina o consiente la mentada escuela y la circunstancia de estar inmediatas y contiguos los dos lugares excusados puede ser un incentivo a los vicios y malas pasiones »

Escola Horaciana de Lloret de Mar

- Tancament definitiu de l'Escola per la repressió dels fets de la Setmana Tràgica de 1909
- Repressió de les escoles racionalistes
- Processament i afusellament de Ferrer Guàrdia, considerat l'ideòleg de la revolta, amb 12 persones més
- La parella Guarro-López han de deixar Lloret de Mar

Arribada de Pilar i Esteve a Sant Feliu, gener de 1910

- Es tanquen les escoles de l'Ateneu per ordre governativa del 24 de setembre fins el mes de febrer de 1910
- El gener de 1910 arribar la parella per fer-se càrrec de les escoles
- Esteve Guarro entra com a professor i, després de fer la revàlida que li permet aconseguir el títol de mestre, assumeix la direcció
- Pilar López deixa d'exercir la docència en una escola.

L'Ateneu Santfeliuenc (1910-1939)

> Dificultats

- Es coneixen els conflictes anterior

> Davant la forta repressió moderació:

- De l'entitat, en especial a partir de 1918.
  - Dels mestres: les circumstàncies fan que no es pugui aplicar l'ideari de l'Escola Moderna, però s'incorporen moltes idees innovadores a Sant Feliu.
- > La parella vol deixar el passat tant atzarós i instal·lar-se de manera estable (es traslladen al núm. 307 de la Carretera Laureda Miro)

Noves i velles xarxes de la parella (1910-1936)

- S'organitzen a través de la *Asociación de Profesores de los Centros de Cultura de Cataluña y de los Ateneos*, entitat que tenia com a portatveu el butlletí mensual *Instrucción popular*.
- L'Esteve Guarro en fou el president, entre 1918-1920.
- A Sant Feliu la parella Guarro-López va portar una vida apartada de les activitats públiques, llevat de la derivada de la professió del mestre Esteve. Sabem, però, que el seu entorn familiar, especialment els Guarro de Sabadell es movia en cercles laics, però no exempts d'espiritualitat.

Trajectòria de Pilar López (1910-1936)

- Des de l'any 1893, l'Ateneu tenia les escoles diürnes per a nens
- Va ser més tard, el curs 1924-1925, que es va crear la secció de nenes diürna però separada de la de nens.
- El 1919 Pilar López apareix com a socia del *Asociación de Profesores de los Centros de Cultura de Cataluña y de los Ateneos*
- A la dècada dels anys vint feia classes particulars a casa seva (tenia 5 o 6 alumnes)
- Joana Raspall, va ser alumna d'ella i la recordava.

Testimonis orals sobre Pilar López Zappino

- Ella i la seva filla Nora eren lliurepensadores (pensament que propugna la no subjecció a cap autoritat dogmàtica).
- No anaven a missa.
- «Era una dona esquerpa. Era molt estranya, molt seria. No la vaig veure riure mai. Vivia apartada de tothom. No tenia amigues. La vaig tenir de professora de classes particulars dels 10 als 11 anys. Les classes les feia a casa seva, a cal Let, propietat després d'uns antics masovers de can Falguera, al carrer de Vidal i Ribas, al costat de casa meva. Erem unes cinc o sis noies...»

El final de Pilar López Zappino

Minutad vell nº 789 Antero civil 3ª clase

Núm. _____

LICENCIA PARA DAR SEPULTURA

Habiéndose inserto en el Registro civil de este Juzgado municipal, la defunción de Pilar López Zappino

Art. 75 de la ley del Registro civil

ocurrida a la ciudad del día veintinueve de enero a con frecuencia de bolafre cardiceo, según la certificación facultativa presentada, concedo permiso para que se dé sepultura a su cadáver, transcurridas que sean las veinticuatro horas siguientes a la del fallecimiento.

El encargado del cementerio en que se hubiere dado sepultura a un cadáver, sin la competente licencia, y los que la hubiesen dispensado o autorizado incurrirán en una multa de 20 a 100 pesetas que hará efectiva el Jefe municipal correspondiente.

Juzgado municipal de Juan Felipe Rodríguez de enero de mil novecientos veinte y seis

J. Rodríguez
Juan Felipe Rodríguez

Sr. Encargado del cementerio de esta Ciudad

Med. 1113.—Tip. Centro Atómico. Montevideo

La repressió franquista i els mestres de l'Ateneu
